

ГОСПОЋА ДАЛОВЕЈ

Наслов оригинала
Virginia Woolf
MRS. DALLOWAY

Збирка
Areté

Главни и одговорни уредник
Нина Гуглета

Превод
Ивана Томић

Лектура
Ирина Вујичић

Коректура
Александра Дунђерски

Графичко обликовање
Јана Вуковић

Штампарија
Artprint, Нови Сад

Тираж
1000 примерака

Издавач
Areté, Београд

ГОСПОЂА ДАЛОВЕЈ

Вирџинија Вулф

Превод
Ивана Томић

ARETÉ
www.areté.rs

Госпођа Даловеј рекла је да ће сама купити цвеће.

Пошто Луси пада с ногу од посла. Врата ће скинути са шарки, Рампелмајерови људи долазе. А онда, помислила је Клариса Даловеј, какво јутро – свеже као да мами децу на плажу.

Каква радост! Какав скок! Одувек јој се чинило, кад год би шарке тихо зашкрипале као сада, да широм отвара двокрилне прозоре и скаче у Бортон, у отворено пространство. Како је био свеж, како миран, мирнији него сад наравно, ваздух раног јутра, као ломљење таласа, као пољубац таласа, хладан и оштар, а ипак (за осамнаестогодишњакињу као што је она тада била) свечан, са осећањем које ју је прожимало док је стајала тамо пред отвореним прозором, да ће се десити нешто ужасно, док је посматрала цвеће и дрвеће окружено лелујавом измаглицом и гачцима који су узлетали, слетали; стајала је и гледала све док Питер Волш није рекао: „Сањариш међу поврћем?” Је ли тако било? „Више волим људе него карфиол.” Је ли тако било? Сигурно је то рекао за доручком, једног јутра кад је изашла на терасу – Питер Волш. Вратиће се из Индије једног дана, у јуну или јулу, заборавила је тачно када јер су му писма ужасно досадна; човек се сећао његових реченица чак и кад његове очи, његов цепни нож, његов осмех, његова џангризавост и

милион других ситница, нестану без трага – како је то чудно! Свега неколико реченица, попут ове о купусима.

Застала је накратко на тротоару, сачекала је да прође Дуртналлов комби. Шармантна женица, помислио је Скроп Парвис о њој (познајући је као што човек који живи у Вестминстеру познаје своје прве комшије), помало га подсећа на птицу, креју, плавозелену, лагану, живахну, иако је већ прешла педесету и оседела откако се разболела. Стоји тамо и чека да пређе, усправног држања, није га ни приметила.

Пошто живи у Вестминстеру – колико већ година – више од двадесет, човек чак и у саобраћајној гужви или док шета ноћу осећа да је Клариса позитивна, веома спокојна, па чак и свечана, неописива пауза, напетост (али то би могло бити и њено срце начето gripом, кажу) пре ударца Биг Бена. Ето га! Одзвања. Прво упозорење, мелодично, а затим звона – неминовна. Оловни кругови топе се у ваздуху. Какве смо ми будале, размишља док прелази Улицу Викторија. Само Бог зна зашто га човек толико воли, како га види, како га гради, шта све на њему темељи, како рова по њему и како сваки тренутак ствара испочетка, али и најзапуштенија спадала и одбачена несрећница која седи по кућним праговима (испијајући свој неуспех) чине исто, никакви закони не односе се на њих, сигурна је, само због једног разлога – они воле живот. У очима пролазника, у кретању, у бату корака и гажењу, у надвикивању и гужви, у кочијама, аутомобилима, аутобусима, у продавцима сендвича који се гегају и пробијају кроз гужву, у лименим оркестрима и механичким оргуљама, у тријумфу, у звекету и у необичном високом тону авиона над њиховим главама налази се оно што воли – живот, Лондон, овај тренутак у јуну.

Сад је средина јуна. Рат је завршен, осим за неке, попут госпође Фокскрофт која је прошлу ноћ проплакала у

амбасади јер је онај фин момак убијен и сада ће стари замак припасти неком рођаку, или за леди Бексборо која је отворила базар, како кажу, с телеграмом у руци, погинуо је њен најдражи Џон, али готово је, хвала Богу – готово. Краљ и краљица су у Палати. Иако је рано, са свих страна чују се удари копита, рзање понија у галопу, ударци палица за крикет; Лордс, Аскот, Ранелаг и сва остала места, обавијена копреном сивоплавог јутарњег ваздуха која ће се, како дан одмиче, одмотати на травњаке и тркалишта, извести разигране коње, чија предња копита једва дотичу тло пре него што се вину, каприциозне младиће и девојке које се кикоћу, обучене у прозирни муслин, које чак и сад, после игранке до јутра, изводе своје смешне дугодлаке шпигеце у шетњу, а чак и сад, у ово доба дана, дискретне старе удовице возе се колима и обављају тајанствене последице; јувелири се нервозно врзмају по излозима радњи са лажним и правим драгим камењем, са љупким старинским модрозеленим брошевицама у оквирима из осамнаестог века, направљеним да доводе у искушење Американце (али човек мора рационално трошити, а не куповати ствари за Елизабет по сваку цену) и она воли, са смешном и несмањеном страшћу, што је део свега тога, што су јој преци били дворани у време неког Џорџа, и она ће те вечери заблистати и обасјати све – приредиће забаву. Како је чудно све то на улазу у парк – тишина, измаглица, зујање, срећне патке полако плутају, врећасте птице се гегају; ко би то могао бити, леђима окренут згради Владе, ко с лакоћом носи кутију за документа са утиснутим краљевским грбом, ко – ако не Хју Витбред, њен стари пријатељ Хју – драги Хју!

„Добро јутро, Клариса!”, поздравио ју је помало екстравагантно јер се знају још од детињства. „Куда сте пошли?”

„Волим да шетам по Лондону”, одговорила је госпођа Даловеј. „Много је занимљивије него шетати по селу.”

Тек су стигли, нажалост, да посете лекаре. Други људи долазе да посете изложбе, оперу, да изведу ћерке, Витбредови долазе „да посете лекаре”. Клариса је безброј пута обишла Евелин Витбред у болници. Је ли опет болесна? Евелин се веома лоше осећа, обавестио ју је Хју, помало надувеног или отеченог, изванредног, мужевног, изузетно згодног, савршено обученог тела (увек је превише добро обучен, али од њега се то и очекује, с обзиром на његов послић на двору) о одређеној тескоби своје жене, није то ништа озбиљно, коју ће Клариса Даловеј, као стари пријатељ, разумети без додатних потпитања. Ах, да, наравно, како неугодно; осетила је сестринску наклоност и истовремено се сетила свог шешира. Није то прикладан шешир за рано јутро, зар не? Због Хјуа се увек осећа – док је он журио и галантно подигао свој шешир убеђујући је да би лако могла проћи као осамнаестогодишњакиња и да ће, наравно, доћи на њену забаву те вечери, Евелин је инсистирала на томе, можда ће само мало закаснити после пријема у Палати јер тамо мора да одведе једног Џимијевог сина – поред Хјуа увек се осећа помало јадно, као шипарица, али ипак јој је веома драг, делимично и зато што га одувек познаје, ипак, сматра га помало откаченим, додуше, он Ричарда излуђује, а Питер Волш јој до дана данашњег није опростио што гаји наклоност према њему.

Сећа се сваке сцене у Бортону – Питер се разбеснео, Хју му, наравно, није био дорастао, али ипак није толика будала, као што је Питер рекао, није обичан кицош. Кад му је стара мајка затражила да се одрекне гађања или да је одвезе у Бат, урадио је то, био је стварно несебичан, а што се тиче Питерових речи да Хју нема ни срца ни мозга, ничег осим лепог понашања и порекла енглеског центлмена, био је то само њен драги Питер у свом најгорем издању и могао је бити немогућ, али ипак је диван друг за шетњу у оваквом јутру.

(Јун је извукао сваки лист на дрвећу. Мајке из Пимлика доје децу. Поруче се преносе од морнарице до адмиралитета. Чини се да Улице Арлингтон и Пикадили греју ваздух у парку и подижу лишће, разјарено, брилијантно, на таласима божанствене животне снаге коју Клариса воли. Да плеше, да јаше – обожава.)

Може проћи и неколико стотина година између њихових сусрета, њених и Питерових; она никад није написала ниједно писмо, а његова писма била су сува дреновина, али одједном пало би јој на памет – Шта би он рекао када би сад био овде, са мном? Неки дани, неки призори вратили би га њој спокојно, без старе горчине, вероватно је то награда што јој је стало до људи, дошли су до парка Сент Џејмс, једног дивног јутра – и то како! Ипак, Питер – колико год је дан леп и колико год да су лепа дрвећа, и трава, и девојчица у розе хаљиници – Питер никад не види ништа од тога. Стављао би начаре ако би му рекла да то уради и погледао би. Занимала га је ситуација у свету, затим Вагнер, Поупова поезија, људски карактери, као и мане њене душе. Како ју је само грдио! Како су се свађали! Удаће се за премијера и стајаће на врху неког степеништа, савршена домаћица, како ју је назвао (због тога је плакала у својој соби), рођена је за савршену домаћицу, рекао је.

Још би затицала себе како се свађа с њим у парку Сент Џејмс, доказујући себи да је била у праву – и морала је то себи да докаже – што се није удала за њега. У браку мора бити мало слободе, мало независности међу људима који из дана у дан живе у истој кући, што она даје Ричарду и Ричард њој. (Где је он овог јутра, на пример? На некој седници, никад га није питала.) С Питером је све морало да се дели; све је морало да се анализира. То је неподношљиво, кад је дошло до сцене у малом врту поред фонтане, морала је да раскине с њим или би обоје били уништени, обоје скрхани, убеђена је у то иако је

годинама у срцу носила бол, патњу, као стрелу, а онда – стравичан тренутак кад јој је неко на концерту рекао да се Питер оженио женом коју је упознао на броду, на путу за Индију! Никад неће заборавити ниједан детаљ! Назвао ју је хладном, бездушном, недокучивом. Никад неће схватити колико је њему стало. Изгледа да Индијке схватају – луцкасте, згодне, лепушкасте ћурке. Протраћила је своје сажаљење. Јер, он је прилично срећан, уверавао ју је – савршено срећан, иако никад није урадио оно о чему су разговарали; живот му је промашен. То је и даље љути.

Дошла је до капија парка. Застала је на тренутак да посматра аутобусе на Улици Пикадили.

Ни за кога на свету више никад неће рећи да је овакав или онакав. Осећа се веома младом, али истовремено и веома старом. У све се усеца као нож; истовремено све посматра споља и изнутра. Стално има тај осећај, док гледа аутомобиле, да је напољу, да је далеко на мору и сама, увек има утисак да је веома опасно живети, чак и један дан. Не сматра себе нарочито паметном, нити изузетном. Како уопште иде кроз живот са оно мало знања које им је усадила фрау Данијел? Не зна ни сама. Не зна ништа – ни језик, ни историју, ретко чита и књигу, осим увече у кревету, а ипак све ово неописиво је привлачи – аутомобили у пролазу, неће рећи ни за Питера, ни за себе – ја сам ово или ја сам оно.

Једини дар јој је да осећа људе готово инстинктивно, размишља док шета. Ако је сместите у собу с неким, накострешит ће леђа као мачка или ће почети да преде. Дворац Девоншајр, дворац Бат, дворац с какадуом од порцелана, све их је видела у пуном сјају, сећа се Силвије, Фреда, Сали Сетон – толико људи, плесања целе ноћи, натоварених кола која клопарају према пијаци и вожње кући кроз парк. Сећа се да је једном бацила шилинг у језеро. Ипак, свако се тога сећа; воли ово, овде

и сада, ово испред себе – дебелу госпођу у аутомобилу. Да ли је уопште важно, запитала се идући према Улици Бонд, што не може избећи смрт, што ће се све ово наставити и без ње, је ли жалила због тога, зар јој није постало утешно што смрт све окончава? Некако живи на улицама Лондона, усред плиме и осеке, овде, тамо, Питер живи, живе једно у другом, она је део, сигурна је, дрвећа код куће, оне куће тамо, ружне, несрећене и хаотичне, део оних које никад није упознала, као магла која лебди између људи које је најбоље познавала, који су је подигли на својим гранама као што је видела да дрвеће диже измаглицу, само што се проширила на све, на њен живот, на њу. О чему сањари док посматра излог Хачарда? Чег се пресећа? Неке слике беле зоре на селу, док је читала у отвореној књизи:

*Не бојте се више жеје сунца
Нишпи разјареној беса зиме.*

Ово касно доба искуства света створило је у свима њима, у свим мушкарцима и женама, бунар суза. Суза и патњи, храбрости и издржљивости, савршено поносно и стоичко трпљење. Сећа се, на пример, жене којој се највише дивила – леди Бексборо док је отварала базар.

Ту су Џорокове *Шешње и шале*, *Насајуњан сунђер*, *Мемоари јосиође Асквиј* и *Лов на крујну дивљач у Ниџерији*, све отворене. Ту је увек много књига, али чини јој се да ниједна није баш за Евелин Витбред и за посету болници. Ништа што би могло да је забави и да, бар за тренутак, озари срдачношћу ту неописиво исцрпљену женицу пре него што пређу на бескрајну тему о женским болестима. Колико само жели да јој се људи обрадују кад уђе, помислила је Клариса, окренула се и пошла назад према Улици Бонд, бесна, јер је смешно радити нешто из других разлога. Радије би била једна од оних који све раде због себе, попут Ричарда, док она

сама, размишљала је чекајући да пређе улицу, више од половине свог времена не улаже само у услуге које чини другима, већ и у поступке због којих ће они о њој мислити ово или оно, савршено идиотски – зна (сад је полицајац подигао руку) јер никога није брига за то, ни на секунду. Кад би само могла да поново проживи свој живот, размишља пошто је закорачила на тротоар, кад би могла чак и да изгледа другачије!

Пре свега, била би тамнокоса као леди Бексборо, кожа би јој подсећала на испуцалу штављену кожу и очи би јој биле дивне. Била би, као леди Бексборо, спор и статична, крупна, заинтересована за политику као мушкарац, са летњиковцем, веома достојанствена, веома отворена. Уместо да има стас као претка, смешно мало лице, шиљато попут кљуна. Истина, добродрежаћа је, има лепе шаке и нежна стопала, фино се облачи с обзиром на то да мало троши. Ипак, често јој ни то тело (застала је да погледа слику неког Холанђанина), то тело са свим својим способностима не значи ништа – баш ништа. Има чудан утисак да је невидљива, непримећена, непозната, нема више удаје, неће више ни рађати, само тај задивљујући и свечан корак с осталим пролазницима, уз Улицу Бонд, постоји као госпођа Даловеј, чак не више ни као Клариса, постоји као госпођа Ричарда Даловеја.

Одушевљава је Улица Бонд у рано јутро, у ово доба године – њене заставе које се вијоре, њене продавнице без сјаја, без гламура; ролна твида у кројачкој радњи где је њен отац педесет година куповао одела, неколико бисера, лосос на комаду леда.

„То је све”, рекла је гледајући продавца рибе. „То је све”, поновила је застајући накратко пред излогом радње за израду рукавица где сте, пре рата, могли да купите готово савршене рукавице. Стари ујка Вилијам говорио је да се дама познаје по ципелама и рукавицама.

Једног јутра, усред рата, преврнуо се у кревету. „Доста је било!”, рекао је. Рукавице и ципеле, обожава рукавице, али њена рођена ћерка, Елизабет, не воли ни једно, ни друго.

Баш нимало, мислила је идући Улицом Бонд до цвећаре где купује цвеће за своје забаве. Елизабет је заправо највише волела свог пса. Јутрос је цела кућа мирисала на катран. Ипак, боље јадна Гризл, него госпођица Килман; боље немир и катран и све што уз то иде, него да седи у загушљивој соби крештећи уз молитвеник! Било шта је боље од тога, хтела је рећи. Можда је то само фаза, како је Ричард рекао, кроз коју све девојке пролазе. Можда је то и заљубљеност. Зашто баш у госпођицу Килман која је имала несрећно детињство, наравно, човек мора узети у обзир и то, а Ричард каже да је она веома способна и да је изузетно талентована за историју. Како било, њих две су нераздвојне и Елизабет, њена рођена ћерка, прикључила се њиховој заједници; како се само облачи, како се понаша према људима који су дошли да ручају и до којих јој уопште није било стало, по њој би се рекло да религијска екстаза отупљује људе (као и узроци), умртвљује јој осећања, а госпођица Килман урадила би све за Русе, изгладњивала би се због Аустријанаца, али у приватном животу је права мучитељка, толико је груба да носи зелену кабаницу. Годину за годином носи ту кабаницу и зноји се у њој, никад није провела ни пет минута у истој просторији с вама, а да вам није ставила до знања како је супериорна, а ви инфериорни, како је она сиромашна, а ви богати, како је живела по ћумезима, без јастука, кревета, тепиха или било чега, душа јој је зарђала од патње која се у њу увукла, избацили су је из школе за време рата – јадно, огорчено, несрећно створење! Човек не мрзи њу, већ саму идеју о њој која, без сумње, садржи много тога што не потиче од госпођице Килман, претворила се у авет

против које се човек ноћу бори, у авет која стоји поред нас и испија нам крв живота, претворила се у надређене и тиране јер, нема никакве сумње, да су коцкице другачије пале, да је горе црно, а не бело, она би заволела госпођицу Килман! Али не у овом животу. Не.

Боли је, да, плаши је то ужасно чудовиште! Слушати крцкање гранчица и осећати потковице у дубинама те шуме, те душе прекривене опалим лишћем, никад сасвим задовољна или бар спокојна јер та звер у било ком тренутку може напасти, та мржња која, нарочито после болести, има моћ да је оголи, да је повреди дубоко, да јој зада физички бол, да угрози сва задовољства која налази у лепоти, пријатељству, благостању, у осећању да је вољена, у улепшавању куће као дивног скровишта и има моћ да га извије као чудовиште које чупа корене тих задовољстава и као да јој сва ратна опрема није ништа друго, већ љубав према себи! Та мржња!

Глупост, глупост! Викнула је сама на себе отварајући врата цвећаре Малбери.

Улази, лагана, висока, усправног држања. Одмах је поздравља ружњикава госпођица Пим чије су руке увек јаркоцрвене, као да их је држала у хладној води са цвећем.

Било је ту разног цвећа: јапанских ружа, украсног грашка, букета јоргована и каранфила, на све стране – каранфили. Било је ту и ружа, и ириса. Ах, да – удише слатки мирис овоземаљске баште разговара с госпођицом Пим, којој је једном учинила услугу и која је пре много година помислила да је Клариса добра, веома добра, али изгледа старије ове године док окреће главу лево-десно међу ирисима и ружама спуштајући је међу гране јоргована полузатворених очију и миришући, после уличног метежа, тај дивни мирис, опојну свежину. Затим отвара очи – како су свеже руже, као сложено рубље из перионице, у плитким корпама од пружа,

како су тамни и свечани црвени каранфили са својим усправним главицама, и сав тај украсни грашак који буја у вазама, љубичасте, снежнобеле и загаситобеле боје – као да је вече и да девојке у хаљинама од муслина излазе да беру украсни грашак и руже после дивног летњег дана са плавоцрним небом, са јапанским ружама, каранфилима, калама, то је тренутак између шест и седам кад сваки цвет – ружа, каранфил, ирис, јоргован блиста – у белој, љубичастој, црвеној, ватреноаранџастој, кад сваки цвет изгледа као да гори, нежно и чисто у лејама прекривеним измаглицом и како само воли сивобеле мољце који лепршају унутра и напољу, изнад пите од вишања, изнад ноћурка!

Иде поред госпођице Пим, од вазе до вазе, бирајући, глупост, глупост, мрмља себи у браду све нежније, као да су се та лепота, тај мирис, та боја, наклоност и поверење госпођице Пим стопили у талас којем је дозволила да је преплави и савлада ту мржњу, то чудовиште, да их све надјача и да је подигне више и више кад – ох, пиштољ!

„Благи Боже, ти аутомобили”, каже госпођица Пим прилазећи излогу да погледа и враћајући се са осмехом, као да се извињава, носећи прегршт украсног грашка, као да је она крива за те аутомобиле, за те аутомобилске гуме.

Бучна експлозија, која је натерала госпођу Даловеј да поскочи, а госпођицу Пим да притрчи излогу и да се извини, потекла је од аутомобила који је стао уз тротоар, тачно преко пута излога Малберијеве цвећаре. Пролазници су, наравно, застали да виде шта се дешава, имали су таман толико времена да окрзну погледом лице веома важне особе наслоњено на голубијесиво седиште, пре него што је мушка рука навукла завесу и више се ништа није видело, осим голубијесивог квадрата.

Ипак, од средине Улице Бонд до Улице Оксфорд с једне стране, све до Аткинсове парфимерије с друге